

بررسی و ارزیابی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل با تاکید بر رویکرد

توانمندسازی

ابراهیم علی‌پور^{۱*}، محمدحسن یزدانی^۲، علیرضا محمدی^۳

^{۱*} دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی

^۲ استادگروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی

^۳ استادگروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی

ایمیل نویسنده مسئول: alipor_ebi@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۶

چکیده

سکونتگاه‌های غیررسمی نوعی سکونت در فضای شهری است که در تمامی ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و حقوقی با انواع سکونت موجود در شهر تفاوت‌های اساسی را نشان می‌دهد. بنابراین ضرورت بررسی و واکاوی بیشتر این معضل در شرایط جدید شهرها مهم و اساسی می‌نماید. فلذا در این پژوهش ضمن معرفی راهبردها و دیدگاه‌های حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی، امکان‌سنجی به کارگیری راهبرد توانمندسازی از جنبه‌های اجتماعی در محدوده محلات اسکان غیررسمی شهر اردبیل مدنظر قرار گرفته و متعاقباً به ارائه راهکارهایی مناسب جهت توانمندسازی این سکونتگاه با توجه به توانمندی‌های اجتماعی و انسانی (توسعه بومی) اقدام می‌گردد. روش پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت و روش، توصیفی و تحلیلی بوده و از لحاظ هدف کاربردی می‌باشد. به منظور دستیابی به هدف پژوهش ابتدا پرسشنامه‌ای مبنی بر متغیرهای اجتماعی تنظیم و سپس روایی آن با توجه به نظر کارشناسان ارزیابی شده و پایایی آن نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت که میزان آلفای پرسشنامه ۷۷٪ درصد برآورد شده که در مقایسه با حداقل پایایی ۶۷٪، مقدار قابل قبولی را نشان می‌دهد. سپس از طریق نمونه‌گیری به روش کوکران ۳۴۹ پرسشنامه برای پاسخگویی به فرضیات تحقیق بین اهالی با تاکید بر نمونه‌گیری تصادفی ساده پخش گردید. نتایج پژوهش چنین می‌نماید که در درجه اول، بایستی موجودیت این سکونتگاه‌ها در شهر به عنوان یک پدیده اجتماعی از جانب مسئولین شهری پذیرفته شده و متعاقباً جهت ارتقاء و بهبود بخشی به این مسئله، از بکارگیری روش‌های اجتماعی مشارکتی غفلت نگردد. در ضمن با توجه به ظرفیت‌های بالای محلات سیزده‌گانه در زمینه‌های اجتماعی، راهبرد مدنظر بهترین راه حل می‌باشد.

کلید واژه‌ها: اسکان غیررسمی، توانمندسازی، رویکرد اجتماعی، محلات اسکان غیررسمی، شهر اردبیل

مقدمه

اجتماعی و اقتصادی از جامعه شهری متمایز می‌شوند و در واقع از محرومترین اقشار جامعه شهری به حساب می‌آیند و به اعتبار همین محرومیت شدید در برابر هرگونه آسیب اجتماعی بی دفاع هستند (رستم زاده، ۱۳۹۰: ۳۳۵). در بسیاری موارد، مدیران شهری اقدامات موثری در جهت بهبود این نواحی انجام نداده و عمدتاً اقدامات خود را معطوف به بهسازی معابر و ارتقاء وضعیت کالبدی آنها در طرح‌هایی منفرد و مجزا می‌کنند (رهنما و توانگر، ۱۳۸۷: ۹۴). این معضل که امروزه تمامی شهرهای کشور با آن دست به گریبان هستند؛ به سبب بازتولید فقر و گسترش آن، به مخاطره انداختن کیفیت محیط زیست و تحمیل هزینه گزاف برای حل مشکلات آن، تهدیدی جدی برای پایداری و انسجام جامعه شهری به شمار می‌رود و نیازمند تدابیر ویژه برای ساماندهی وضعیت کنونی و جلوگیری از گسترش آن در آینده است (وزارت مسکن

اسکان غیررسمی، پدیده نابرابری و فقر اقتصادی و از سویی نادیده انگاری اقشار کم درآمد در برنامه‌ریزی، به ویژه برنامه‌ریزی‌های کالبدی و مسکن شهری است که اغلب در حوزه‌های تمرکز ثروت نمودار می‌گردد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۸). بازتاب گسترش فقر شهری را می‌توان در گسست کالبدی پاره‌ای از نواحی مسکونی از پیکره کل شهر و در چارچوب کاهش میزان برخورداری از خدمات شهری، اجتماعی، کیفیت سکونت و از سوی دیگر به حاشیه رانده شدن و انزوای اجتماعی پاره‌ای از گروه‌ها در این گونه سکونتگاه‌ها مشاهده کرد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). شرایط موجود و حاکم بر این گونه نواحی در بروز ناهنجاری‌های اجتماعی بسیار مساعد می‌باشد. حاشیه نشینان از ابعاد مختلف زندگی یعنی کالبدی،

^۱ این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری آقای ابراهیم علی‌پور تحت عنوان ارائه الگوی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد آینده پژوهی (مورد مطالعه: محلات اسکان غیررسمی شهر اردبیل) می‌باشد.

منطقی و عملی برون رفت از این پدیده و مشکلات مرتب با آن چیست و راه برون رفت از آن چگونه است؟ فلذا با توجه به مطالب مطرح شده، پژوهش حاضر، بررسی و ارزیابی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل با تاکید بر رویکرد توانمندسازی را مدنظر قرار داده است. قابل ذکر است همانطور که مسائل پیش روی شهر و شهروندان دارای ابعادی گوناگون است، بنابراین توانمندسازی ساکنین این قبیل سکونتگاه‌ها نیز جنبه‌های مختلفی از جمله توانمندسازی اجتماعی - انسانی، اقتصادی، کالبدی را شامل می‌گردد که در پژوهش‌های گذشته بیشتر به جنبه‌های اقتصادی و کالبدی توانمندسازی پرداخته شده و کمتر به جنبه‌های اجتماعی که به نظر می‌رسد مهمترین جنبه‌ی توانمندسازی باشد، پرداخته شده است. لذا این پژوهش در پی آن است که با شناخت مشکلات و تنگناهای سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل و نیز شناسایی شاخص‌ها و متغیرهای اصلی تأثیرگذار اجتماعی، به بررسی تاثیر شاخص‌های اجتماعی بر توانمندسازی اسکان غیررسمی در شهر اردبیل پرداخته و با ارائه راهکارهایی مناسب، به توانمندسازی این سکونتگاه با توجه به توان‌های اجتماعی و انسانی (توسعه بومی) اقدام شود.

فرضیات پژوهش

- ۱- بین تعامل اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بین مشارکت اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین انسجام و همبستگی و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بین تعلق مکانی و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- بین آگاهی و دانش و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.
- ۶- بین اعتماد اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.
- ۷- بین مسولیت‌پذیری و توانمندسازی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

از دیرباز، همواره مسئله فقر مورد توجه جغرافیدانان و اندیشمندان علوم اجتماعی بوده است. ولی نقطه اوج

وشهرسازی، ۱۳۸۲: ۱). تجربه نشان می‌دهد که چاره‌ای جز ادغام واقعی این نواحی در درون نظام‌های شهری نداریم، بر اساس مدل‌های بهسازی مداخله در حاشیه، باید بر بکارگیری ملاحظات مبتنی بر نیازهای اساسی اجتماعی و اقتصادی برای جذب حاشیه‌ها در سبک زندگی شهری تاکید نمایند (Moitra, ۱۹۹۱: ۲۵۵). جای تردید نیست که در فرایند جهانی‌سازی، جمع کثیری از شهروندان به حاشیه رانده شده و از بسیاری از حمایت‌های اجتماعی نیز محروم می‌شوند (صرافی، ۱۳۸۱: ۶). شکل‌گیری این پدیده مسائل مختلفی را به همراه داشته که فقط محدود به این سکونتگاه‌ها نمی‌شود و حتی کل یک شهر را متأثر می‌سازد، به طوری که پیامد آن بروز انواع ناهنجاری‌ها در زمینه‌ی شهرنشینی است. اشتغال افراد این سکونتگاه‌ها در مشاغل غیر رسمی و کاذب، وجود ساخت‌وسازهای غیر مجاز، عدم توانایی شهرداری‌ها در ارائه‌ی خدمات مناسب در این مناطق، آلودگی محیط زیست و اثرات نامطلوب فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی این مناطق بر کل سیستم شهری، افزایش جرم و انحرافات در این مناطق، همه و همه از جمله آثار مخرب و مضر اسکان غیر رسمی چه بر روی ساکنان آن نواحی و چه بر روی ساکنان دیگر نواحی شهری می‌باشد. از این رو به نظر می‌رسد پرداختن به مسأله سکونتگاه‌های غیر رسمی و آثار نامطلوبش ضرورت می‌یابد، زیرا شناسایی علل این پدیده و ارائه‌ی راهکار در جهت ترمیم و توانمندسازی آن، موجبات برابری در بافت شهری را که از شاخص‌های توسعه‌ی پایدار است، فراهم می‌کند. شهر اردبیل نیز همانند شهرهای رو به‌رشد ایران از این قاعده مستثنی نبوده است. انتخاب شهر اردبیل به عنوان قطب رشد استان و ادامه فعالیت‌های عمرانی در این شهر، عدم توزیع عادلانه منابع بین این شهر و شهرهای دیگر، تمرکز امکانات خدماتی و رفاهی، زمینه مساعدی برای رشد و توسعه این شهر فراهم آورده است که این امر باعث حرکت جمعیت از روستاها و شهرهای استان به این شهر شده است. تقاضای زیاد برای زمین و مسکن، موجب افزایش قیمت زمین و با تشدید این امر توسط نهادهای شهری، زمین از دسترسی طبقات فقیر خارج گردیده و موجبات گسست از جامعه شهری و به حاشیه رانده شدن این طبقات را فراهم آورده است. به هر حال ما امروز در این شهر با پدیده‌ای به نام اسکان غیررسمی مواجه هستیم و دغدغه‌های تمامی محققان در مسیر پژوهش‌ها و تحقیقات‌شان در این زمینه بر سر این است که راهکارهای

پایدار مالی از سوی این کشورهاست (صالحی امیری، خدایی، ۲۰۱۳: ۲۰). از جمله تحقیقات خارجی که در زمینه اسکان غیر رسمی به انجام رسیده، می‌توان به نقش عوامل جاذبه و دافعه در ایجاد مهاجرت از مناطق روستایی به مناطق شهرنشین و ایجاد حاشیه‌نشینی (لی و بوگ ۱۹۶۰ و ۱۹۸۱) و نیز کتاب مساله شهری مانوئل کاستلز در سال ۱۹۷۷ اشاره کرد که ایشان در کتاب مساله شهری، حاشیه‌نشینی را مولود نابرابری‌های اقتصادی - اجتماعی و شهرنشین ناهمگون و انتقال فقر روستایی به فقر شهری می‌دانند (آقابخشی و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۸۹). ایران نیز به عنوان یکی از کشورهای در حال توسعه که با مساله اسکان غیر رسمی مواجه می‌باشد، از لحاظ نحوه برخورد با این پدیده قابل بررسی بوده و در این زمینه تحقیقات فراوانی انجام گرفته است. به طور کلی در ایران منابع موجود درباره اسکان غیر رسمی را به چهار گروه می‌توان تقسیم کرد:

۱- تحقیقات و بررسی آکادمیک، چه بحث‌های نظری و چه بحث‌های پژوهش‌های میدانی ۲- گزارش‌های اداری (چه توصیفی و چه توجیهی و چه عملیاتی و کاربردی) ۳- پایان‌نامه‌های تحصیلی ارائه شده از سوی دانشجویان دانشگاه‌ها، بویژه دانشجویان رشته‌های علوم تجربی و انسانی، معماری و شهرسازی ۴- گزارش‌های ژورنالیستی مندرج در مجلات و روزنامه‌ها. در ادامه به چند نمونه از مطالعات انجام شده در ایران اشاره می‌شود: اعتماد (۱۳۸۰)، اسفندیار خراط زبردست (۱۳۸۰)، محمد شیخی (۱۳۸۰)، علی حاج یوسفی (۱۳۸۰)، سهراب مشهودی (۱۳۸۱)، و حسین حاتمی نژاد (۱۳۸۲)، افرادی بوده‌اند که تقریباً آثار اولیه در زمینه سکونتگاه‌های غیر رسمی در شهرهای مختلف کشور تهیه نموده‌اند. در بیشتر این آثار به توصیف مناطق حاشیه بسنده شده و در مواردی نیز مسائل مناطق مذکور بیان گردیده است. تعداد زیادی از پژوهشگران فوق، علل - شکل‌گیری حاشیه‌نشینی را در مهاجرت افراد فقیر از حوزه‌های پیرامون و افزایش جمعیت شهرها دانسته‌اند. در مجموع بیشتر منابع و تحقیقات داخلی موجود در این زمینه به رساله‌های دانشجویان دانشگاه‌ها و مقالات منتشر شده در مجلات پژوهشی اختصاص دارد. لازم به ذکر می‌باشد که جدیدترین و سازمان یافته‌ترین مطالعات و پژوهش‌ها در این زمینه

بررسی فقر از دیدگاه جغرافیایی، از دهه ۱۹۷۰ به این سو بوده است که جغرافیدانان رادیکال از دیدگاه اقتصاد سیاسی به تبیین مسائل اجتماعی و سیاسی پرداختند. جغرافیدانان این دوره سعی کردند به شیوه‌ای عقلایی، ارتباط رفاه، عدالت، فقر و مکان را بررسی کنند، اما روی هم رفته اساسی‌ترین مطالعات راجع به فقر شهری و محل سکونت فقرا به ویژه سکونتگاه‌های فقیرنشین و تبیین علمی آن و ارائه قانونمندی‌هایی برای آن به جامعه شناسان مکتب شیکاگو باز می‌گردد که غالباً با دیدی اکولوژیک و با تأکید بر نحوه استفاده از زمین صورت گرفت (صادقی، ۱۳۸۸: ۱۳). در همین راستا مطالعات و پژوهش‌های متعددی پیرامون سکونتگاه‌های غیر رسمی صورت گرفته که عمدتاً شامل علل شکل‌گیری آن‌ها؛ پیامدها و آثار مستقیم و غیر مستقیم آن‌ها در ابعاد مختلف؛ مشخصات و ویژگی‌های آن‌ها از جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و روند شکل‌گیری آن‌ها می‌باشد (قائد رحمتی، ۱۳۸۷: ۱۲۹). اغلب طرح و برنامه‌هایی که به منظور ساماندهی مناطق حاشیه‌نشین به اجرا درآمده است، نتایج مورد انتظار را در پی نداشته و به همین دلیل مدیران سیاسی و اجرایی، برنامه‌ریزان و شهرسازان را تحت فشار مضاعف قرار داده‌اند تا برای این معضل اساسی چاره‌اندیشی نمایند (صابری فرد و جنگی، ۱۳۹۶: ۱۴۰). در همین زمینه سیاست‌های توسعه بانک جهانی در برخورد با مسکن نامتعارف به سه دوره مجزای ۱۹۷۲-۱۹۸۲ میلادی، دوره ۱۹۸۳-۱۹۹۳ میلادی و دوره ۱۹۹۳ میلادی به بعد قابل تفکیک است. در دهه ۱۹۸۳ میلادی سیاست‌ها تا حدودی تغییر می‌کند و بانک جهانی سیاست تأثیرگذاری غیر مستقیم را در پروژه‌ها و سیاست مسکن بر عهده می‌گیرد. در دوره بعد یعنی از ۱۹۸۳-۱۹۹۸ میلادی به دنبال تغییر شرایط جهانی و تغییرات اقتصادی صورت گرفته در سطح جهان با تبعیت از تئوری ارائه شده از سوی ترنر^۱ در پرو، مناطق دیگر جهان به سیاست کم-درآمدها توجه کرده و پس‌انداز و مسکن حداقل را در سرلوحه مطالعات و اقدامات خویش قرار می‌دهند. نمونه استفاده از رهیافت جدید را می‌توان در پروژه‌های توانمندسازی در شهر پارانای برزیل مشاهده کرد. این شهرک‌ها نمونه کامل از حمایت دولت در ایجاد مسکن اجتماعی جهت اسکان به شمار می‌آیند. شرایط مورد تایید بانکی در پروژه‌های این دوره جهت ارائه تسهیلات، تضمین بازگشت سرمایه و ارائه و اجرای سیاست‌های

^۱ - Turner

آن نیز اشاره کرد که تا به امروز در تحقیقات مختلف کمتر به آن توجه شده است. این سکونتگاه‌ها به لحاظ بعد اجتماعی دارای اثرات گوناگونی بر جامعه شهری می‌باشد، که یکی از مهم‌ترین ابعاد آن، نبود تعامل و رابطه اجتماعی بین مسئولان شهری و مردم محلی این سکونتگاه‌ها می‌باشد. این کنش، تعامل و رابطه ایجاد شده بین مسئولان شهری و جامعه میزبان می‌تواند موجب توانمندسازی اجتماعی این سکونت‌گاه‌ها گردد. در همین راستا هدف از پژوهش حاضر نیز بررسی و ارزیابی سکونتگاه‌های غیر رسمی شهر اردبیل با رویکرد توانمندسازی می‌باشد. جهت دستیابی به هدف پژوهش از شاخص‌های اجتماعی دانش و آگاهی، مسئولیت‌پذیری، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام و همبستگی اجتماعی، تعامل اجتماعی و تعلق مکانی استفاده شده است. که شاخص‌های مورد اشاره متغیر مستقل این پژوهش و توانمندسازی متغیر وابسته آن را تشکیل می‌دهد. جدول شماره ۱ نشانگر شاخص‌ها و گویه‌های بکار رفته در تحقیق می‌باشد.

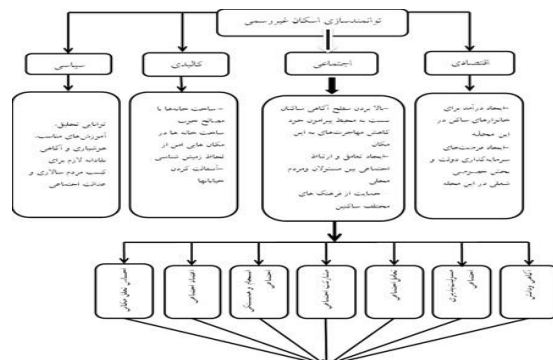
در ایران مربوط به مطالعات طرح‌های بهسازی و توانمندسازی است که از سوی وزارت مسکن و شهر-سازی انجام شده است و هم اکنون در حال پیگیری است. همچنین به تازگی مطالعات توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی سه شهر بندر-عباس، زاهدان و کرمانشاه به چاپ رسیده است که پس از بررسی‌های دقیق در زمینه‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و مدیریتی به راهبردهایی در زمینه بهسازی این گونه محلات دست یافته‌اند که پاره‌ای از این پروژه‌های پیشنهاد شده در دست اجراست.

مدل مفهومی تحقیق

از آنجا که امروزه سکونتگاه‌های غیررسمی به عنوان یکی از انواع مشکلات شهری، تأثیر بسزایی در توسعه پایدار شهری دارند و این نوع سکونتگاه‌ها دارای آثار متفاوتی بر جامعه میزبان (شهر) می‌باشد، که می‌توان در کنار آثار اقتصادی و کالبدی، می‌توان به اثرات اجتماعی - انسانی

جدول ۱: شاخص‌ها و گویه‌های به کار رفته در تحقیق

شاخص‌ها	گویه‌ها
توانمندسازی	میزان دسترسی به امکانات، میزان مشارکت در تصمیمات، میزان توانایی در حل مشکلات، توانمندی در زمینه اشتغال
آگاهی و دانش	سطح سواد، میزان علاقمندی به خواندن کتاب، گوش دادن به رسانه‌های ارتباط جمعی، استفاده از اینترنت
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	احساس وظیفه در انجام وظایف، احساس مسئولیت در قبال دیگر ساکنین منطقه، منتظر دولت بودن در امور مربوط به گردشگری
تعامل اجتماعی	رفت و آمد با مردم منطقه
مشارکت اجتماعی	همفکری و مشورت در امور منطقه، مشارکت در فعالیت‌های عمرانی منطقه، همکاری با دست‌اندرکاران فعالیت‌های ساماندهی و بهسازی، کمک به حل مشکلات مردم منطقه
انسجام و همبستگی اجتماعی	همدلی و یکرنگی با اهالی منطقه، کنار گذاشتن بگومگوهای جزئی با مردم منطقه، حل اختلافات منطقه به صورت کدخدامنشانه
اعتماد اجتماعی	میزان اعتماد به مردم منطقه، میزان اعتماد به مدیران شهری، میزان اعتماد به نهادهای محلی
احساس تعلق مکانی	علاقه به زندگی در این منطقه، زندگی در کنار اقوام و خویشاوندان، عدم تمایل به مهاجرت از این منطقه

بررسی و ارزیابی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل با تأکید بر رویکرد توانمندسازی

چارچوب نظری پژوهش

اسکان غیر رسمی نوعی سکونت در فضای شهری است که در تمامی ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و حقوقی با انواع سکونت موجود در شهر تفاوت های اساسی را نشان می دهد (صرافی ۱۳۸۱، ۶). این معضل یکی از چهره های بارز فقر شهری است که در درون یا مجاور شهرها (به ویژه شهرهای بزرگ) به شکلی خودرو، فاقد مجوز ساختمانی و برنامه ریزی رسمی شهرسازی با تجمعی از اقشار کم درآمد و سطح نازلی از کمیت و کیفیت زندگی شکل می گیرد (کمانرودی ۱۳۷۷، ۱۹). به نظر اسمولکا از زمینه های ناپایداری توسعه شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه شکل گیری سکونتگاه های غیررسمی است که به علت عدم توانایی سیاستهای شهری برای حل و فصل مشکلات مسکن اقشار آسیب پذیر جامعه و کنترل مهاجرت ها شکل گرفته است (Smolka, 2008, 101). اگر چه تلاش در پردازش نظریه پیرامون سکونتگاه های غیر رسمی به دلیل ماهیت آن، گونه گونی و تنوع و تغییرات مستمر در طول زمان و مکان به ندرت صورت گرفته است، اما می توان رد پای آن را در دیدگاه ها و نظریه های کلان پیرامون شهر و شهرنشینی (با همه ی ضعف و نقص ها در بیان نظری در این زمینه) سراغ گرفت و تلاش کرد تا از خلال مجموعه مباحث نظری در این رابطه بیان نظری لازم را جهت تبیین پدیده جستجو کرد (شیخی: ۱۳۸۵: ۱۲). با این اوصاف در خصوص موضوع سکونتگاه های غیررسمی و نحوه مواجهه با آنها، دیدگاهها و نظریات عدیده ای مطرح گردیده است که در اینجا به خلاصه ای از آنها اشاره می شود. دیدگاه سازمان و مدیریت اجتماعی، با دربرداشتن دیدگاه های گسترده بر عوامل مختلفی در شهر و شهرنشینی تأکید دارد اما غالب نظریه پردازان، بنیان نظری این دیدگاه را به ماکس وبر نسبت می دهند. وی معتقد است کنش و واکنش دائمی افراد و گروهها در موقعیتهای اجتماعی صورت می گیرد که یکی از جنبه های آن کالبد یا محیط فیزیکی است. آر، ئی، پاهل (R.E.Pahl) نیز از سرآمدان دیدگاه وبری جدید، بر مدیریت شهری، برنامه ریزان شهری و توسعه گراها تأکید ورزیده و با بکارگیری اصطلاح دروازه بان اجتماعی به عنوان کسانی که منابع کمیاب شهری را سازمان بخشیده و آن را تحت کنترل و نظارت دارند، آنها را مهمترین عامل در توزیع فضایی معرفی می کند (شیخی و داوودندی، ۱۳۸۹: ۶۲). در دیدگاه اکولوژی، نواحی فقیر

شهری نظیر گتوها، به پستی ژن ساکنان آن نواحی نسبت داده می شود. نظریه پردازان این گروه معتقدند که حتی اگر گروه های مهاجر قومی و نژادی دیگری نیز در این محله ها ساکن شوند، باز هم این نواحی فقیر باقی خواهند ماند. بنابراین مشکل این محله های فقیرنشین به نواحی خاص آنها بر می گردد نه به افرادی که در این نواحی ساکن اند (زیاری و نودزی، ۱۳۸۸: ۲۵). این مکتب دارونیسم اجتماعی را در مورد شهرها با سکوت به کار گرفته و شکل گیری خاص شهرها را در آزادی امپریالیسم به یک نظام طبیعی عمومی نسبت داده است (بردی آنا مراندژاد و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۲). دیدگاه لیبرال با چرایی پیدایش سکونتگاه های غیررسمی درگیر نمی شود و واقعیت موجود (پیدایش و گسترش سکونتگاه های غیررسمی) را قهری و از تبعات نظام جهانی موجود که در مجموع مورد قبول است، می انگارد. لذا به ارائه راه حل هایی در سطوح مختلف بسنده می کند (پیران، ۱۳۷۳: ۹۷). در کل این دیدگاه دلیل اصلی شکل گیری و گسترش این سکونتگاه ها را عامل رشد جمعیت می داند و راه حل این مسئله را نیز در کنترل جمعیتی می بیند (داداش پور و علیزاده، ۱۳۹۰: ۴۹). بر خلاف دیدگاه لیبرالی، اقتصاد سیاسی فضا به علل پیدایش سکونتگاه های مختلف می پردازد و می کوشد با ریشه مسئله درگیر شود. این دیدگاه، تک شهری در نظام شهری و ناهمگونی این نظام را تماما به عوامل بیرونی (امپریالیسم) نسبت می دهد و حل مسئله را در تغییر ساختار حاکم بر کار، تولید و توزیع و مصرف یعنی ساخت اقتصادی و سرانجام تغییر بنیادین جوامع جستجو می کند. لذا دستورالعملی برای برخورد قطعی و موردی برای پدیده اسکان غیر رسمی ندارد و نسخه های موردی و مقطعی را کارساز نمی داند و در بهترین حالت آنها را مسکنی می پندارد که چه بسا ریشه درد را نیز مخفی می کند (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۱). در مقابل دیدگاه های مبتنی بر اقتصاد سیاسی فضا، دیدگاه های مبتنی بر توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه های خودرو بیشترین تلاش خود را متوجه نحوه واکنش تهیدستان و کم درآمدهای شهری به حل مساله مسکن و سرپناه خود و راه حل ها و راهکارهای توانمندسازی آنها و سامان بخشی سکونتگاه های خودرو کرده اند. دیدگاه مبتنی بر توانمند سازی اساسا تفکر آسیب شناختی به موضوع سکونتگاه های خودرو را نیز به عنوان آن گونه تلقی که آنها را نوعی نابهنجاری اجتماعی دانسته و تخریب و پاکسازی آنها را بعنوان راه حل پیشنهاد می کند، به کلی بی اعتبار دانسته و

توانمندسازی برای اجتماعی که قابل شناسایی است، دور می‌زند و دانستن اینکه چه تفاوت‌هایی این اجتماعات را از نواحی توسعه‌ای جدید جدا می‌کند؛ مهم می‌باشد. گذشته از این، مشخصه‌ی اصلی این سکونتگاه‌ها، داشتن سطوح بالایی از فقر است. با گسترش این سکونتگاه‌ها بانک جهانی اهداف توانمندسازی را کاستن فقر در نظر گرفته است. اما تعریف ابعاد فقر با مشاغل افراد ارتباط محکمی داشته و در نتیجه اختلاف‌هایی در این زمینه وجود دارد (A, John; ۲۰۰۲ ۳۳۰-۳۳۵). با این اوصاف مشارکت فعال و فراگیر و ظرفیت‌سازی نهادینه شده با توجه به ساختارهای ملموس و مقطعی بهسازی کالبدی، قابل تداوم و گسترش است. چنانچه از طریق ساماندهی بتوان به هدف توانمندسازی اجتماعات کم درآمد در سکونتگاه‌های غیررسمی دست یافت، بهبود و پیشرفت تدریجی محیط زندگی آنها متصور است، در این صورت جداسازی آنها کم رنگ می‌شود و پیوند با تمام شهر ممکن می‌گردد. (صرافی، ۱۳۸۱). توانمندسازی از جنبه‌های گوناگونی امکان پذیر است که در قالب جدول شماره ۲ با این ابعاد اشاره ای شده است. شایان ذکر است که دیدگاه مطرح در این پژوهش توانمندسازی از جنبه انسانی و اجتماعی می‌باشد که به طور اساسی لازمه تحقق سایر جنبه‌ها را نیز در راستای موفقیت طرح‌های توسعه آتی منطقه می‌تواند فراهم نماید.

بلکه آنرا بعنوان یک واقعیت شهری، پدیده ای در خور تامل دانسته و بر این باور است که با ساماندهی، حمایت و جهت دهی آن یکی از راه حل‌های تامین مسکن و سکونت گاه تهیدستان و کم درآمدهای شهری به شمار می‌آورد (شیخی، ۱۳۸۰: ۲۴). امروزه دیدگاه‌های جدید مد نظر بوده که مهمترین آنها دیدگاه توانمند سازی همراه با مشارکت جمعی می‌باشد (ماجدی و لطفی، ۱۳۸۶: ۴۵). نقطه آغازین این نگرش از دهه ۱۹۷۰ به بعد شکل گرفت و با درک اینکه فقدان خانه‌سازی عمومی کارآمد، می‌تواند منجر به ایجاد مسکن غیر رسمی به وسیله فقرا شود، سبب شد که بسیاری از اندیشمندان به مفاهیم جدیدی از این دست بپردازند. شناخت عمومی از این نظریه، از طریق کار بزرگ جان اف. سی. ترنر بود (P, Ernesto, M. ۱۹۹۴: ۱۸). در سال‌های اخیر، با تعریف استراتژی‌هایی که می‌تواند برای بهبود زندگی ساکنین زاغه‌نشین مفید باشد، کارآمد بودن برنامه‌های توانمندسازی حاشیه‌نشینان ارزیابی شده است. بنابراین مشخص می‌شود که توانمندسازی ابتدا از جنبه‌های محیطی آغاز شده و در مراحل بعدی به جنبه‌های افزایش توان اقتصادی منجر می‌شود. در این زمینه، جان ابوت معتقد است که توانمندسازی اسکان غیررسمی یک فرایند می‌باشد. بنابراین دانستن این مطلب مهم است که اسکان غیررسمی یک چشم انداز از توسعه نمی‌باشد، بلکه بیشتر تکرار روند شهرنشینی است. محدوده‌ی عمل

جدول ۲: جنبه‌های توانمندسازی سکونتگاه‌های غیر رسمی

اقتصادی
توانمندسازی اقتصادی به دنبال اطمینان خاطر از این است که مردم مهارت‌ها، قابلیت‌ها و منابع متناسبی دارند و به درآمد و معاش مطمئن و مداوم دسترسی دارند. در این ارتباط، تعدادی سازمان‌ها به شدت بر اهمیت دسترسی به اموال و منابع تمرکز می‌کنند.
انسانی و اجتماعی
توانمندسازی به عنوان یک فرایند اجتماعی چندجانبه‌ای است که کمک می‌کند تا مردم بر زندگی‌شان کنترل داشته باشند. فرایندی است که قدرتی را (که شامل قابلیت انجام وتمام کاری است) در مردم جهت برخورد با مسایلی که آنها به عنوان مسایل مهمی تعریف می‌کنند پرورش می‌دهد.
سیاسی
توانایی تحلیل، مرتب کردن و راه انداختن. این توانایی در یک عمل جمعی به بار می‌نشیند که برای یک تغییر جمعی ضروری می‌باشد. این موضوع اغلب به رویکردهای مبتنی بر حقوق جهت توانمندسازی و توانمندی شهروندان برای دستیابی به حقوق و شایستگی‌شان مربوط می‌شود.
فرهنگی
بازتعریف نقش‌ها و نرم‌های و باز تولید رسوم فرهنگی و سمبلیک. این موضوع ممکن است شامل تمرکز بر حقوق اقلیت‌ها با استفاده از فرهنگ به عنوان یک نقطه ورودی شود.

مأخذ: مهندسین مشاور آمایشگران توسعه متوازن (۱۳۸۴: ۳۱)

افزار کامپیوتری Spss و ابزار گرافیکی Excel استفاده گردیده است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

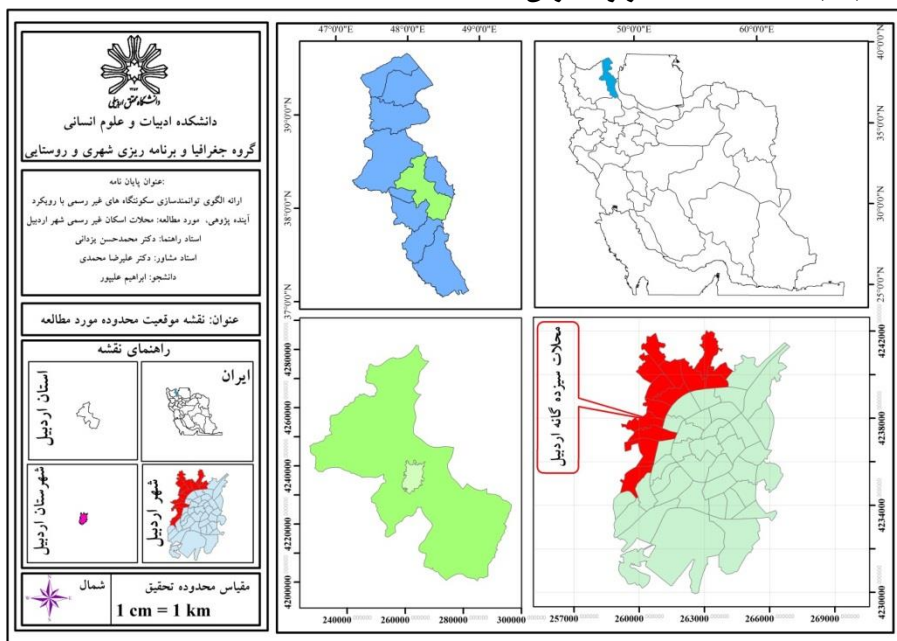
مهاجرت از روستا به شهر در اردبیل نیز همگام با اصلاحات ارضی بوجود آمده است و در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی در دهه ۱۳۶۰ هجری شمسی پدیده مهاجرت بیشتر شده و سبب افزایش حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی در اطراف شهر اردبیل بخصوص در شمال، شمال غرب، شمال شرق این شهر تحت عنوان محلات سیزده‌گانه شده است، این مناطق در حالی که اکنون نمونه‌ای کامل و ویژه از سکونتگاه‌هایی است که به صورت غیررسمی به وجود آمد و مدتی از ارائه خدمات عمرانی مربوط به حوزه نفوذ شهر اردبیل محروم بوده است اکنون به عنوان جزئی از محدوده قانونی شهر اردبیل دارای فرسوده‌ترین بافت و کالبدی سکونتگاهی است (طرح جامع شهر اردبیل، ۱۳۹۰). سیاست توانمندسازی این محلات همواره در طرح‌های توسعه شهری بالادست شهر اردبیل پیش بینی شده است و راهبردهای متنوعی نیز در این زمینه ارائه شده است تا ساماندهی این محلات به سرانجام رسد، در سال‌های اخیر ایجاد دفاتر تسهیلگری در جهت سیاست‌های توانمندسازی ساکنین این مناطق در نظر گرفته است و شکل اجرائی به خود گرفته است. از محلاتی که محدوده سکونتگاه‌های غیررسمی قرار گرفته‌اند می‌توان به ایران-آباد، میراشرف، سلمان‌آباد، اروج‌آباد، اسلام‌آباد، حسین‌آباد، سیدآباد، پناه‌آباد، کاظم‌آباد، مهرآباد، گل‌مغان، ملاباشی و ملایوسف اشاره کرد (طرح جامع شهر اردبیل، ۱۳۹۰). محلات سیزده‌گانه در منطقه‌بندی شهری اردبیل جزء مناطق ۳ و ۴ به شمار آمده و در جهت شمال شرقی و شمال غربی شهر اردبیل واقع شده است. این منطقه ۶۳۶/۲۷۵ هکتار مساحت داشته و ۸۴۷۳۲ نفر جمعیت را در خود اسکان داده است. به این ترتیب با مراجعه به برخی از اسناد و مدارک مربوط به منطقه در برخی از سازمان‌های ذیربط، اطلاعات مربوط به محلات سیزده‌گانه حاشیه شهر اردبیل به قرار جدول شماره ۴-۱ به دست آمده است. همانطور که مشاهده می‌گردد بر طبق نتایج جدول بیشترین مساحت در بین محلات هدف مربوط به محله گل‌مغان با مساحت ۱۰۱/۷۶۱ هکتار و کمترین مساحت مربوط به محله حسین‌آباد برابر با ۹/۱۲۳۴ هکتار می‌باشد. همچنین در مورد جمعیت ساکن در محلات سیزده‌گانه

پژوهش حاضر از لحاظ نوع هدف کاربردی - توسعه‌ای و از حیث ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی است. با توجه به ماهیت موضوع و شاخص‌های مورد بررسی، شیوه گردآوری اطلاعات و داده‌ها، کتابخانه‌ای و میدانی است. آزمون روایی که در این پژوهش به کار گرفته شده، روایی صوری و محتوایی است. به طوری که ابتدا پرسشنامه‌ها در اختیار اساتید جغرافیای شهری قرار گرفت تا مورد آزمون صوری و محتوایی قرار گیرد. همچنین، از نظرات و پیشنهادات دانشجویان و محققین رشته‌های مختلف مرتبط با اسکان غیررسمی و برنامه‌ریزی شهری استفاده گردیده است. سپس اصلاحات و تعدیلات با توجه به نظرات و پیشنهادات آنان انجام گردیده و در نتیجه، برخی از سؤالات پرسش‌نامه اصلاح، حذف و یا اضافه گردید. از آنجا که تحقیق مورد بررسی از نمونه مطالعات توصیفی - استنباطی به شمار می‌آید، لذا لحاظ کردن پایایی پرسشنامه جهت گزینش قابلیت کاربردی در محیط و فضای دیگر، امری ضروری به نظر می‌رسد. جهت حصول این نتیجه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. پرسشنامه مورد استفاده با میزان آلفای ۷۷٪ درصد در مقایسه با حداقل پایایی ۶۷٪، مقدار قابل قبولی را نشان می‌دهد. جامعه آماری در این تحقیق شامل ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل می‌باشد که در این پژوهش برای به دست آوردن حجم نمونه از روش کوکران (Cochran) استفاده شده و نهایتاً ۳۴۹ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند.

جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده از روش‌های آماری متناسب با متغیرها استفاده شده است که شامل: آمار توصیفی از قبیل جداول فراوانی، درصد فراوانی و نمودار می‌باشد. آمار استنباطی با استفاده از آزمون خی‌دو (chi-square) با سطح معنی داری ۰/۰۵ به انجام می‌رسد. آزمون خی‌دو وقتی به کار برده می‌شود که صفت یا صفات مورد مطالعه کیفی باشند و داده‌ها به صورت منفصل یا ناپیوسته باشند (منصوهر، ۱۳۸۲: ۱۸۸). در این پژوهش نیز چون صفات و داده‌های به کار رفته کیفی می‌باشند برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون خی‌دو استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده از نرم-

جمعیت در بین محلات هدف، مربوط به محله مهر آباد با ۸۵۳ نفر جمعیت می باشد.

حاشیه شهر اردبیل، مجموع جمعیت ساکن در این منطقه برابر با ۸۴۷۳۲ نفر است که بیشترین تعداد جمعیت مربوط به محله سید آباد با تعداد ۱۶۹۶۸ نفر و کمترین

یافته های توصیفی تحقیق

نهایت ۱۱۰ خانوار معادل ۳۱/۵۲ درصد دارای ۵ نفر و بیشتر می باشند. با توجه به مطالعات میدانی به عمل آمده در محل و نتایج حاصل از تکمیل پرسشنامه تعداد ۱۱۳ نفر از سرپرستان خانوارها معادل ۳۲/۴ درصد دلایل مهاجرت خود را پیدا کردن کار، تعداد ۳۲ نفر معادل ۹/۲ درصد نبود امکانات رفاهی، تعداد ۷۸ نفر معادل ۲۲/۳ درصد پیوندهای خویشاوندی و ۷ نفر معادل ۲ درصد بلاهای طبیعی و تعداد ۹۲ نفر از سرپرستان خانوار معادل ۲۶/۴ درصد ارزان بودن زمین و در نهایت ۲۷ نفر معادل ۷/۷ درصد سایر موارد را دلیل مهاجرت خود ذکر کرده اند. بنابراین می توان گفت پیدا کردن کار مناسب و بعد از آن ارزانی زمین مهمترین دلایل مهاجرت به این محلات بوده است. از مجموع ۳۴۹ پاسخگو در محدوده مورد مطالعه ۲۳۸ خانوار معادل ۶۸/۲ درصد دارای ۱ نفر شاغل، ۵۳ خانوار معادل ۱۵/۲ درصد دارای ۲ نفر شاغل، ۲۶ خانوار معادل ۷/۴۵ درصد دارای ۳ نفر، ۱۹ خانوار معادل ۵/۴۴ درصد دارای ۴ نفر و در نهایت ۱۳ خانوار معادل ۳/۷۱ درصد دارای بیش از ۴ نفر شاغل می باشند. براساس مطالعات انجام شده و بررسی اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه ها، مشاغل سرپرستان خانوارها در ۵ دسته طبقه بندی شده است که عبارتند از: بیکار، کارگر، کشاورز، آزاد و کارمند. که از ۳۴۹ سرپرست خانوار پاسخگو به این سوال تعداد ۳۱ نفر (معادل ۸/۹ درصد) کارمند، تعداد ۷۴ نفر (معادل ۲۱/۲ درصد) دارای شغل آزاد، تعداد

در این پژوهش یافته ها در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار گرفته است. در یافته های توصیفی، توزیع فراوانی و درصد تجمعی متغیرهای مستقل و وابسته مورد بررسی قرار گرفته و در بخش استنباطی نیز از روش آماری کای اسکوئر استفاده شده است.

خصوصیات سرپرست خانوار

با توجه به مطالعات میدانی، نتایج بیانگر نشان می دهد که از تعداد ۳۴۹ نفر از سرپرستان خانواده که مورد پرسشگری قرار گرفته اند، ۳۱۲ نفر معادل ۸۹/۴ درصد مرد و ۳۷ نفر معادل ۱۰/۶ درصد زن بوده اند، که این درصد سرپرست زن در مقایسه با مردان بسیار اندک است (جدول ۳). همچنین بیشترین تعداد سرپرستان خانوار در گروه سنی بالای ۵۱ تا ۶۰ سال قرار دارند که معادل ۳۹/۲۵ درصد می باشد که نشان دهنده بالا بودن سن سرپرستان خانوار می باشد. همچنین کمترین گروه سنی سرپرستان خانوارها، متعلق به گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ بوده است که معادل ۸/۹ درصد از کل جامعه نمونه را تشکیل می دهد. بررسیها در مورد بعد خانوار نشان می دهد که از مجموع ۳۴۹ پاسخگو در محدوده مورد مطالعه ۸ خانوار معادل ۲/۳ درصد دارای ۱ نفر، ۶۵ خانوار معادل ۱۸/۶۲ درصد دارای ۲ نفر، ۷۱ خانوار معادل ۲۰/۳۴ درصد دارای ۳ نفر، ۹۵ خانوار معادل ۲۷/۲۲ درصد دارای ۴ نفر و در

۱۰۶ نفر (معادل ۳۰/۴ درصد) کارگر، تعداد ۵۲ خانوار (معادل ۱۴/۹ درصد) کشاورز و در نهایت تعداد ۸۶ نفر (معادل ۲۴/۶ درصد) بیکار می‌باشند (تمامی این یافته‌ها در قالب جدول ۳ آورده شده است).

جدول ۳: مشخصات پاسخگویان جامعه آماری مورد مطالعه

فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد
۸/۹	۳۱	۲۰-۳۰۰	مرد
۱۳/۷۵	۴۸	۳۱-۴۰۰	جنسیت
۱۷/۸	۶۲	۴۱-۵۰	سن
۳۹/۲۵	۱۳۷	۵۱-۶۰	مجموع
۲۰/۳	۷۱	۶۱ به بالا	۱
۱۰۰	۳۴۹	مجموع	۲
۳۲/۴	۱۱۳	پیدا کردن کار	تعداد افراد خانوار
۹/۲	۳۲	نبود امکانات رفاهی	۴
		دلیل مهاجرت	۲۷/۲۲
			۹۵
			۳۱/۵۲
			۱۱۰
			۵ نفر و بیشتر
۲۲/۳	۷۸	پیوندهای خویشاوندی	۱
		تعداد اعضای شاغل	۶۸/۲
			۲۳۸
۲	۷	بلایای طبیعی	۲
			۱۵/۲
			۵۳
۲۶/۴	۹۲	ارزان بودن زمین	۳
			۷/۴۵
			۲۶
			۵/۴۴
			۱۹
			۴
			۳/۷۱
			۱۳
			بیش از ۴
۷/۷	۲۷	سایر	از روستاهای شهرستان اردبیل
			۶۳/۹
			۲۲۳
۲۴/۶	۸۶	بیکار	از روستاهای شهرستان مشگین شهر
		وضعیت شغلی	۱۹/۲
			۶۷
۱۴/۹	۵۲	کشاورز	از روستاهای مغان
			۱۵/۸
			۵۵
۲۱/۲	۷۴	آزاد	سایر
			۱/۱
			۴

کارمند	۳۱	۸/۹	مجموع	۳۴۹	۱۰۰
کارگر	۱۰۶	۳۰/۴			

H^۰ = بین ویژگی‌های متغیر تعامل اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه وجود ندارد.

H^۱ = بین ویژگی‌های متغیر تعامل اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه وجود دارد

یافته های استنباطی تحقیق

فرضیه اول: بین تعامل اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی در شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد. برای آزمون این فرضیه، از آزمون کای - دو (کای اسکوئر) استفاده شده است. چنانکه در آن:

جدول ۴: رابطه بین ویژگی‌های متغیر تعامل اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل

رابطه بین متغیر	آزمون کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معناداری	وجود رابطه
بازدید از اقوام و دسترسی به خدمات	۴۱.۶۱۱	۱۶	+++	دارد
انجام فعالیت‌های گروهی و دسترسی به خدمات	۳۵.۷۲۷	۱۶	+++	دارد
آگاهی مسئولان از نیازهای و دسترسی به خدمات	۵۷.۹۶۰	۱۶	+++	دارد
میزان تعامل، همکاری و دسترسی به خدمات	۳۷.۵۶۸	۱۶	+++	دارد
بازدید از اقوام و میزان شرکت در تصمیمات	۴۷.۲۴۶	۱۶	+++	دارد
انجام فعالیت‌های گروهی و میزان شرکت در تصمیمات	۳۴.۱۴۵	۱۶	+++	دارد
آگاهی مسئولان از نیازهای و میزان شرکت در تصمیمات	۵۴.۵۸۳	۱۶	+++	دارد
میزان تعامل، همکاری و میزان شرکت در تصمیمات	۴۰.۸۵۸	۱۶	+++	دارد
بازدید از اقوام و توانایی حل مشکلات	۵۱.۲۸۷	۱۶	+++	دارد
انجام فعالیت‌های گروهی و توانایی حل مشکلات	۴۳.۴۰۴	۱۶	+++	دارد
آگاهی مسئولان از نیازها و توانایی حل مشکلات	۶۸.۸۶۱	۱۶	+++	دارد
میزان تعامل، همکاری و توانایی حل مشکلات	۳۵.۶۰۹	۱۶	+++	دارد
بازدید از اقوام و توانمندی در زمینه ی مهارت	۶۰.۴۷۰	۱۶	+++	دارد
انجام فعالیت گروهی و توانمندی در زمینه ی مهارت	۴۹.۴۲۱	۱۶	+++	دارد
آگاهی مسئولان از نیازها و توانمندی در زمینه ی مهارت	۵۹.۳۷۷	۱۶	+++	دارد
میزان تعامل، همکاری و توانمندی در زمینه ی مهارت	۴۹.۴۹۵	۱۶	+++	دارد

فرضیه دوم: بین مشارکت اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی در شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

H^۰ = بین مشارکت اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی در شهر اردبیل رابطه معناداری وجود ندارد.

H^۱ = بین مشارکت اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی در شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه از نتایج آزمون سوالات پرسشنامه استفاده شده است. در همین راستا ابتدا متغیرهای تعامل اجتماعی و متغیرهای توانمندسازی مشخص شده، سپس با استفاده از آزمون کای - دو رابطه بین متغیرهای مربوطه به دست آمد. بر طبق جدول ۴ نتایج آزمون‌ها بیانگر این است که بین تمامی متغیرهای تعامل اجتماعی و متغیرهای توانمندسازی رابطه معناداری برقرار بوده و با ضریب اطمینان ۹۹٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۰ رابطه‌ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد.

جدول ۵: رابطه بین مشارکت اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی در شهر اردبیل

رابطه بین متغیر	آزمون کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معناداری	وجود رابطه
میزان همفکری و مشورت و دسترسی به خدمات	۴۴.۷۳۳	۱۶	+++	دارد
مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و دسترسی به خدمات	۳۶.۳۳۸	۱۶	+++	دارد
در اختیار قرار دادن زمین و دسترسی به خدمات	۳۶.۴۲۸	۱۶	+++	دارد
نوع مشارکت و دسترسی به خدمات	۵۶.۳۳۷	۱۶	+++	دارد
همفکری و مشورت و میزان شرکت در تصمیمات	۴۴.۷۳۳	۱۶	+++	دارد
مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و میزان شرکت در تصمیمات	۳۵.۴۳۰	۱۶	+++	دارد
در اختیار قرار دادن زمین و میزان شرکت در تصمیمات	۷۵.۴۲۸	۱۶	+++	دارد
نوع مشارکت و میزان شرکت در تصمیمات	۶۳.۲۶۸	۱۶	+++	دارد
همفکری و مشورت و توانایی حل مشکلات	۷۲.۴۳۵	۱۶	+++	دارد
مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و توانایی حل مشکلات	۴۷.۳۹۸	۱۶	+++	دارد
در اختیار قرار دادن زمین و توانایی حل مشکلات	۴۹.۴۰۸	۱۶	+++	دارد
نوع مشارکت و توانایی حل مشکلات	۵۲.۲۲۴	۱۶	+++	دارد
همفکری و مشورت و توانمندی در زمینه‌ی مهارت	۶۳.۵۱۲	۱۶	+++	دارد
مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و توانمندی در زمینه‌ی مهارت	۷۱.۲۹۷	۱۶	+++	دارد
در اختیار قرار دادن زمین و توانمندی در زمینه‌ی مهارت	۳۴.۶۴۱	۱۶	+++	دارد
نوع مشارکت و توانمندی در زمینه‌ی مهارت	۶۱.۱۵۵	۱۶	+++	دارد

فرضیه سوم: بین انسجام و همبستگی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 = بین انسجام و همبستگی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 = بین انسجام و همبستگی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه نیز پس از مشخص نمودن متغیرهای مشارکت اجتماعی و متغیرهای توانمندسازی، از آزمون کای - دو بهره گرفته شد. بر اساس جدول ۵، نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین متغیرهای اعتماد و متغیرهای توانمندسازی رابطه معناداری برقرار بوده و با ضریب اطمینان ۹۹٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۰+ رابطه‌ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر H_1 تأیید می‌شود.

جدول ۶: رابطه بین انسجام و همبستگی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل

رابطه بین متغیر	آزمون کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معناداری	وجود رابطه
رفتار مردم با افراد مسئول و دسترسی به خدمات	۳۴.۱۱۵	۱۶	+++	دارد
تشکیل جلسات عمومی و دسترسی به خدمات	۴۵.۰۱۸	۱۶	+++	دارد
همکاری ساکنان و دسترسی به خدمات	۴۶.۵۵۶	۱۶	+++	دارد
حل اختلافات موجود و دسترسی به خدمات	۴۶.۶۵۴	۱۶	+++	دارد
رفتار مردم با افراد مسئول و میزان شرکت در تصمیمات	۳۶.۰۳۴	۱۶	+++	دارد
تشکیل جلسات عمومی و میزان شرکت در تصمیمات	۶۱.۲۶۶	۱۶	+++	دارد
همکاری ساکنان و میزان شرکت در تصمیمات	۳۴.۰۲۵	۱۶	+++	دارد
حل اختلافات موجود و همکاری و میزان شرکت در تصمیمات	۴۱.۴۳۸	۱۶	+++	دارد
رفتار مردم با افراد مسئول و توانایی حل مشکلات	۵۲.۵۷۶	۱۶	+++	دارد
تشکیل جلسات عمومی و توانایی حل مشکلات	۶۴.۳۸۱	۱۶	+++	دارد
همکاری ساکنان و توانایی حل مشکلات	۸۱.۸۸۸	۱۶	+++	دارد

دارد	۰۰۳	۱۶	۳۵۰۹۰۷	حل اختلافات موجود و توانایی حل مشکلات
دارد	۰۰۱	۱۶	۳۹۰۲۹۳	رفتار مردم با افراد مسئول و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	۰۰۳	۱۶	۳۶۰۰۷۱	تشکیل جلسات عمومی و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	۰۰۰	۱۶	۵۸۰۲۰۲	همکاری ساکنان و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	۰۰۱	۱۶	۳۹۰۹۴۱	حل اختلافات موجود و توانمندی در زمینه ی مهارت

فرضیه چهارم: بین تعلق مکانی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 = بین تعلق مکانی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 = بین تعلق مکانی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه به مانند فرضیه های قبل ابتدا متغیرهای انسجام و همبستگی و متغیرهای توانمندسازی مشخص شده، سپس با استفاده از آزمون کای - دو رابطه بین متغیرهای مربوطه به دست آمد. بر اساس جدول ۶ نتایج آزمون نشان می دهد که بین کلیه متغیرهای انسجام و همبستگی و متغیرهای توانمندسازی رابطه معناداری وجود داشته و با ضریب اطمینان ۹۹٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۰ + رابطه - ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر H_1 تأیید می - شود.

جدول ۷: رابطه بین تعلق مکانی و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل

رابطه بین متغیر	آزمون کای اسکور	درجه آزادی	سطح معناداری	وجود رابطه
نگاه مسئولان برای بهبود وضع موجود و دسترسی به خدمات	۷۱۰۰۶۷	۱۶	۰۰۰	دارد
کمبودهای موجود و تمایل به مهاجرت و دسترسی به خدمات	۳۸۰۴۵۱	۱۶	۰۰۱	دارد
علاقه به داشتن شغل مربوط به بهبود وضع موجود و دسترسی به خدمات	۵۵۰۹۶۰	۱۶	۰۰۰	دارد
توسعه فعالیتها و ماندگاری در این محلات و دسترسی به خدمات	۴۳۰۲۲۵	۱۶	۰۰۳	دارد
نگاه مسئولان برای بهبود وضع موجود و میزان شرکت در تصمیمات	۴۴۰۷۴۹	۱۶	۰۰۰	دارد
کمبودهای موجود و تمایل به مهاجرت و میزان شرکت در تصمیمات	۴۶۰۳۹۴	۱۶	۰۰۰	دارد
علاقه به داشتن شغل مربوط به بهبود وضع موجود و میزان شرکت در تصمیمات	۵۳۰۴۶۳	۱۶	۰۰۰	دارد
توسعه فعالیتها و ماندگاری در این محلات و میزان شرکت در تصمیمات	۵۹۰۳۰۷	۱۶	۰۰۰	دارد
نگاه مسئولان برای بهبود وضع موجود و توانایی حل مشکلات	۴۵۰۰۹۹	۱۶	۰۰۰	دارد
کمبودهای موجود و تمایل به مهاجرت و توانایی حل مشکلات	۳۶۰۱۴۲	۱۶	۰۰۳	دارد
علاقه به داشتن شغل مربوط به بهبود وضع موجود و توانایی حل مشکلات	۱۰۱۰۱۴۸	۱۶	۰۰۰	دارد
توسعه فعالیتها و ماندگاری در این محلات و توانایی حل مشکلات	۴۷۰۵۶۵	۱۶	۰۰۴	دارد
نگاه مسئولان برای بهبود وضع موجود و توانمندی در زمینه ی مهارت	۵۱۰۲۱۹	۱۶	۰۰۰	دارد
کمبودهای موجود و تمایل به مهاجرت و توانمندی در زمینه ی مهارت	۴۰۰۲۷۵	۱۶	۰۰۱	دارد
علاقه به داشتن شغل مربوط به بهبود وضع موجود و توانمندی در زمینه ی مهارت	۳۷۰۲۰۴	۱۶	۰۰۲	دارد
توسعه فعالیتها و ماندگاری در این محلات و توانمندی در زمینه ی مهارت	۳۶۰۵۴۳	۱۶	۰۰۲	دارد

فرضیه پنجم: بین آگاهی و دانش و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 = بین آگاهی و دانش و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی در شهر اردبیل رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 = بین آگاهی و دانش و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی در شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه، متغیرهای تعلق مکانی و متغیرهای توانمندسازی مشخص شده سپس با استفاده از آزمون کای - دو رابطه بین متغیرهای مربوطه به دست آمد. بر اساس جدول شماره ۷ نتایج آزمون نشان داد که بین کلیه متغیرهای تعلق مکانی و متغیرهای توانمندسازی رابطه معناداری وجود داشته و با ضریب اطمینان ۹۵٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۰ + رابطه ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر H_1 تأیید می شود.

جدول ۸: رابطه بین آگاهی و دانش و توانمندسازی در سکونتگاه غیر رسمی شهر اردبیل

مطالعات علوم محیط زیست، دوره هشتم، شماره ۴، فصل زمستان سال ۱۴۰۳، صفحه ۷۶۵۹-۷۶۷۸

وجود رابطه	سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون کای اسکور	رابطه بین متغیر
دارد	+++	۱۶	۶۲.۹۲۱	میزان سواد و دسترسی به خدمات
دارد	++	۱۶	۳۹.۳۸۰	گوش دادن به رسانه صوتی و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۴۳.۸۵۸	علاقه مندی به مطالعه کتب و دسترسی به خدمات
دارد	++	۱۶	۳۹.۷۱۳	استفاده از اینترنت و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۶۴.۰۸۶	میزان سواد و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	++	۱۶	۳۶.۸۷۹	گوش دادن به رسانه صوتی و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۶۰.۸۰۴	علاقه مندی به مطالعه کتب و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	++	۱۶	۳۵.۸۶۳	استفاده از اینترنت و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۶۴.۴۶۲	میزان سواد و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۵۲.۶۹۱	گوش دادن به رسانه صوتی و توانایی حل مشکلات
دارد	++	۱۶	۴۰.۸۹۷	علاقه مندی به مطالعه کتب و توانایی حل مشکلات
دارد	++	۱۶	۳۶.۲۵۹	استفاده از اینترنت و توانایی حل مشکلات
دارد	++	۱۶	۴۰.۶۸۸	میزان سواد و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	+++	۱۶	۶۹.۰۰۲	گوش دادن به رسانه صوتی و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	+++	۱۶	۵۸.۷۷۹	علاقه مندی به مطالعه کتب و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	++	۱۶	۳۸.۳۷۰	استفاده از اینترنت و توانمندی در زمینه ی مهارت

فرضیه ششم: بین اعتماد اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 = بین اعتماد اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 = بین اعتماد اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

در اینجا نیز برای آزمون این فرضیه همانند فرضیه-های قبل از نتایج به دست آمده از آزمون سوالات پرسشنامه استفاده شده است. در همین راستا ابتدا متغیرهای آگاهی و متغیرهای توانمندسازی مشخص شده سپس با استفاده از آزمون کای - دو رابطه بین متغیرهای مربوطه به دست آمد. بر اساس جدول شماره ۸ نتایج آزمون نشان داد که بین کلیه متغیرهای آگاهی و متغیرهای توانمندسازی رابطه معناداری وجود داشته و با ضریب اطمینان ۹۵٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ رابطه ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر H_1 تأیید می شود.

جدول ۹: رابطه بین اعتماد اجتماعی و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل

وجود رابطه	سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون کای اسکور	رابطه بین متغیر
دارد	+++	۱۶	۴۳.۳۶۹	اعتماد به اهالی و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۳۶.۷۱۸	اعتماد به شورای شهر و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۴۵.۵۶۵	اعتماد به مدیران شهری و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۵۷.۴۱۹	اعتماد به نهادهای محلی و دسترسی به خدمات

دارد	+++	۱۶	۴۱.۶۶۳	اعتماد به اهالی و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۳۴.۵۶۷	اعتماد به شورای شهر و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۴۹.۶۶۷	اعتماد به مدیران شهری و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۵۸.۵۶۲	اعتماد به نهادهای محلی و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	++	۱۶	۳۷.۰۰۳	اعتماد به اهالی و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۴۵.۳۵۷	اعتماد به شورای شهر و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۴۱.۷۱۸	اعتماد به مدیران شهری و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۸۴.۹۹۰	اعتماد به نهادهای محلی و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۵۹.۸۶۵	اعتماد به اهالی و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	++	۱۶	۳۸.۲۸۶	اعتماد به شورای شهر و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	+++	۱۶	۵۸.۷۰۸	اعتماد به مدیران شهری و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	+++	۱۶	۹۶.۱۳۷	اعتماد به نهادهای محلی و توانمندی در زمینه ی مهارت

فرضیه هفتم: بین مسولیت پذیری و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

H_0 = بین مسولیت پذیری و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 = بین مسولیت پذیری و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل رابطه معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون سوالات پرسشنامه استفاده شده است. در همین راستا ابتدا متغیرهای اعتماد و متغیرهای توانمندسازی مشخص شده سپس با استفاده از آزمون کای-دو رابطه بین متغیرهای مربوطه به دست آمد. بر اساس جدول ۹ نتایج آزمون نشان داد که بین کلیه متغیرهای اعتماد اجتماعی و متغیرهای توانمندسازی رابطه معناداری وجود داشته و با ضریب اطمینان ۹۹٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰+ رابطه ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر H_1 تأیید می شود.

جدول ۱۰: رابطه بین مسولیت پذیری و توانمندسازی در سکونتگاه غیررسمی شهر اردبیل

وجود رابطه	سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون کای اسکوتر	رابطه بین متغیر
دارد	+++	۱۶	۱۱۳.۱۶۲	مسئولیت در انجام وظایف و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۴۹.۱۲۵	مطلع کردن مسئولان از کمبودها و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۴۴.۵۱۶	مسئولیت در قبال ورود مهاجران و دسترسی به خدمات
دارد	++	۱۶	۳۹.۰۰۱	هزینه کردن از پول خود و دسترسی به خدمات
دارد	+++	۱۶	۹۰.۲۱۱	مسئولیت در انجام وظایف و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۶۸.۸۸۲	مطلع کردن مسئولان از کمبودها و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۸۷.۶۵۷	مسئولیت در قبال ورود مهاجران و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۶۴.۵۳۶	هزینه کردن از پول خود و میزان شرکت در تصمیمات
دارد	+++	۱۶	۱۳۶.۱۴۴	مسئولیت در انجام وظایف و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۷۱.۱۲۱	مطلع کردن مسئولان از کمبودها و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۱۰۲.۳۶۲	مسئولیت در قبال ورود مهاجران و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۴۱.۳۶۶	هزینه کردن از پول خود و توانایی حل مشکلات
دارد	+++	۱۶	۸۷.۷۷۱	مسئولیت در انجام وظایف و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	+++	۱۶	۸۴.۵۴۵	مطلع کردن مسئولان از کمبودها و توانمندی در زمینه ی مهارت
دارد	++	۱۶	۳۰.۳۰۷	مسئولیت در قبال ورود مهاجران و توانمندی در زمینه ی مهارت

مربوطه به دست آمد. بر اساس جدول شماره ۱۰ نتایج آزمون نشان داد که بین کلیه متغیرهای مسولیت پذیری و متغیرهای توانمندسازی (بجز متغیر مسولیت در قبال ورود مهاجران و توانمندی در زمینه ی مهارت رابطه معناداری وجود ندارد، بنابراین این فرض

برای آزمون این فرضیه نیز از نتایج به دست آمده از آزمون سوالات پرسشنامه استفاده شده است. در همین راستا ابتدا متغیرهای مسولیت پذیری و متغیرهای توانمندسازی مشخص شده سپس با استفاده از آزمون کای - دو رابطه بین متغیرهای

که بین متغیر مسئولیت در قبال ورود مهاجران و توانمندی در زمینه‌ی مهارت رابطه برقرار است رد می‌شود به واقع H_0 تأیید و H_1 رد می‌شود) رابطه معناداری وجود داشته و با ضریب اطمینان ۹۹٪ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۰ رابطه‌ها تأیید شده و نهایتاً فرضیه مورد نظر H_1 تأیید می‌شود.

تعیین شاخص‌ها و مولفه‌های اثرگذار دارای رتبه بالاتر در توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل

رتبه هریک از متغیرها	میانگین رتبه‌ای فریدمن	میانگین عددی	تعداد	مولفه‌ها
۲	۴/۵۶	۲/۸۶	۳۴۷	شاخص‌های تعامل اجتماعی و مشارکت
۱	۴/۵۹	۳/۲۱	۳۴۷	شاخص‌های مسئولیت پذیری و انسجام اجتماعی
۴	۳/۶۵	۳/۱۰	۳۴۷	شاخص‌های آگاهی و دانش
۳	۴/۳۱	۳/۲۳	۳۴۷	شاخص‌های اعتماد اجتماعی
۵	۳/۵۸	۳/۰۵	۳۴۷	شاخص‌های احساس تعلق مکانی
	۱۰۳/۸۸۹			کای دو
	۴			درجه آزادی
	۰/۰۰۰			سطح معنی‌داری

(۴/۵۶) و کمترین آن به شاخص‌های احساس تعلق مکانی (۳/۵۸) و شاخص‌های آگاهی و دانش (۳/۶۵) اختصاص دارد. بررسی میانگین رتبه‌ای داده‌های حاصل از تحلیل کمی ظرفیت‌های موجود شاخص‌های توانمندسازی اسکان غیررسمی شهر اردبیل، نشان‌دهنده بالا بودن از حد متوسط است که این امر توجه بیشتر مسئولین و نهادهای مرتبط در حوزه مدیریت شهری را به محدوده هدف مطالعه می‌طلبد.

رسمی استفاده از روش‌های فیزیکی بوده است، این در حالی است که امروزه تبعات منفی استفاده این روش برای همه مدیران و برنامه‌ریزان شهری آشکار گردیده و ضرورت استفاده از روش‌های اجتماع محور کاملاً مشخص و محسوس می‌باشد. بر همین اساس لازم است برنامه‌ای مناسب جهت توانمندسازی این مکان‌ها در راستای توانمندسازی اجتماعی ترتیب داده شود.

به منظور رتبه‌بندی هر یک از شاخص‌های موردنظر در فرآیند توانمندسازی از تحلیل میانگین عددی استفاده شده است. همان‌گونه که در جدول ۱۱ مشاهده می‌گردد، براساس آزمون فریدمن بین میانگین شاخص‌های توانمندسازی در سطح آلفای کمتر از ۰/۰۱ تفاوت معناداری وجود دارد. در این بین بیشترین میانگین رتبه‌ای

به شاخص‌های مسئولیت‌پذیری و انسجام اجتماعی (۴/۵۹)، شاخص‌های تعامل اجتماعی و مشارکت نتیجه‌گیری

یکی از مسائلی که کم توجهی یا عدم توجه به آن در بلند مدت می‌تواند پیامدهای منفی فراوانی هم برای مردم هم برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری بوجود آورد، اسکان غیر رسمی می‌باشد. استفاده از روش‌های اشتباه برخورد با این پدیده، کمتر از کم توجهی و بی‌توجهی به آن نیست. در کشورهای جهان سوم از جمله ایران نیز روش برخورد با این پدیده یعنی اسکان غیر

مدیریت شهری. تشکیل جلسات عمومی بین گروه‌ها و آگاه‌سازی بیشتر آن‌ها نسبت به برنامه‌ها موجود در جهت توانمندسازی و ساماندهی محلات بهره‌گیری از تمام گروه‌ها در امر برنامه‌ریزی و جلوگیری از حذف بعضی از گروه‌های اقلیت توسعه نهادها و سازمانهای مرتبط در کشور برای آموزش مردم به منظور بهره‌گیری بهینه و هدفمند از منافع و اثرات مثبت مشارکت در برنامه‌ریزی انجام برنامه‌ریزی‌های دقیق و اجرایی نمودن موفقیت آمیز آنها، توسعه و ترقی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل را به دنبال خواهد داشت، که در صورت ترقی مردم احساس تعلق بیشتری به این مناطق خود پیدا می‌کنند.

جهت بهبود بعد هویت بخش فرهنگی - اجتماعی در این منطقه می‌توان از یک سو با بهره‌جستن از فرهنگ و رسوم اجتماعی، اعتقادات و باورهای ساکنین و تبدیل آن به فرهنگ شهری و از سوی دیگر با ایجاد نمادها، آیین‌ها، برگزاری مراسم خاص، برپایی نمایشگاه‌ها، مسابقات و گردهمایی‌های علمی، ایجاد فضاهای اجتماعی و مکان‌های دلنشین به این امر دست یافت. مشارکت‌طلبی از شهروندان نیز در عرصه‌های مختلف فعالیت شهری از جمله ابزارهای موثر در ایجاد حس تعلق مکانی است. افزایش تعامل و گرایش مثبت در بین ساکنان نسبت به همدیگر از طریق حفظ و تقویت مناسک و شعائر جمعی، مذهبی و سنتی که میزان تعامل و تعاون اجتماعی را بالا می‌برند. گسترش تبلیغات و فرهنگ‌سازی در جامعه، صداقت مسئولان با مردم، واگذاری امور به مردم و گسترش نهادهای مردم نهاد، ایجاد روحیه پرسشگری و پاسخگویی در بین مردم و مسئولان، ترویج فرهنگ غنی اسلامی در خصوص گسترش ارتباطات و اعتماد بین افراد می‌تواند تا حدی اعتماد از دست رفته را برگرداند.

بازشناسی واحدهای سنتی و تشریح فعالیت‌های این واحدها برای نسل جدید و بازتولید آن‌ها بر مبنای شیوه‌های جدید مدیریتی که در جلوگیری از گسست‌ها و حفظ انسجام اجتماعی می‌تواند تاثیر گذار باشد ارائه برنامه‌ریزی آموزشی و ترویجی که زمینه‌ساز نقش‌پذیری و مسئولیت‌پذیری برای ساکنان در فعالیت‌ها و واحدهای مشارکتی جمعی باشد. توجه به فرایندهای اعتمادسازی در سطوح بین فردی و نهادی که می‌تواند تقویت‌کننده انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی باشد.

کاهش مراجعه افراد به دادگاه و توسعه شوراهای حل اختلاف که پایگاه مردمی بیشتری دارد.

تاکنون روش‌های بسیاری به منظور از بین رفتن معضل و مشکلات اسکان غیررسمی مورد استفاده قرار گرفته شده است، اما در عمل مطلوبیت و مقبولیت لازم و فراگیر را نداشته‌اند و این روش‌ها با مشکلات فراوانی روبرو شده‌اند. دلایل این معضل عدم مسئولیت، عدم تعلق مکانی، عدم انسجام اجتماعی، عدم مشارکت اجتماعی، عدم آگاهی می‌تواند باشد که به عواملی مانند عدم آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی خود، نداشتن اعتماد لازم به نهادهای دولتی به دلیل تحقق نیافتن خواست‌ها، عدم تعلق خاطر شهروندان به محل زندگی خود، وجود ضوابط دست و پا گیر دولتی، برخورد بروکراتیک با مشکلات شهری، عدم شفاف سازی فعالیت‌های مدیریت شهری و شوراها برای شهروندان، دولت سالاری حاکم بر شوراها حاکمیت فرهنگ عرضه محوری به جای تقاضا محوری در رابطه با مردم و دولت و عدم توجه به نیازهای واقعی شهروندان در سطح محلی برگردد. جهت برطرف شدن این مشکلات و ایجاد مسئولیت، مشارکت، تعلق مکانی، آگاهی بیشتر می‌توان پیشنهادهای زیر را بیان داشت: مطالعه جامع و فراگیر علمی و کاربردی در خصوص علل و عوامل ایجاد این نوع سکونتگاه‌ها و واران راهکارهایی اجرایی و عملی به مسئولان و دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان شهری. استفاده از توان علمی و اجرایی از تشکلهای غیر دولتی و مؤسسات و انجمن محلی برای ساماندهی و توانمندی این سکونتگاه‌ها. مشارکت بیشتر رسانه ملی و محلی برای فضا سازی و آگاه نمودن جامعه و آموزش مردم و بسترسازی فرهنگی برای مقابله با مشکلات، همچنین ایجاد حس مسئولیت در قبال مشکلات موجود. افزایش سطح آگاهی عمومی جامعه و نیز مهارت در مداخله‌های مؤثر و مطلوب شهروندان: شهروندان بدین طریق از حقوق و مسئولیت‌های شهروندی خود مطلع شده و دیگر نه به عنوان اعضاء منفعل، بلکه به عنوان عملگرایان فعال در شهر زندگی خواهند کرد. تامین اعتبارات لازم و کافی برای دستگاه‌های ذیربط، و اجرای برنامه‌های مناسب برای بالا بردن سطح زندگی در محلات که باعث ایجاد حس اعتماد بیشتر ساکنان به نهادهای دولتی می‌شود.

تشکیل انجمن‌های محلی و تقویت محله یاری توسط مردم محلی و حمایت مالی و روانی کامل از آنها توسط منابع

- بردی آنامرادنژاد، ر.، بوذری، س.، حسینی دوست، س. ۱۳۹۳. نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر آمل)، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره سوم، صص ۱۲۷-۱۳۸.
- پیران، پ. ۱۳۷۳. آلونک نشینی در ایران: دیدگاههای نظری با نگاهی به شرایط ایران، مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۸۷-۸۸، صص ۹۶-۱۰۱.
- داداش پور، ه.، عزیزاده، ب. ۱۳۹۰. اسکان غیر رسمی و امنیت تصرف زمین، انتشارات آذرخش، چاپ اول، تهران.
- شیخی، م. ۱۳۸۵. مدیریت شهری و سکونتگاههای خودرو در منطقه کلانشهری تهران، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۸.
- شیخی، م.، داوودوندی، ط. ۱۳۸۹. تبیین الگوی مداخله در اسکان غیر رسمی نمونه موردی: محله چاهستانیهای شهر بندرعباس، هفت شهر، ۳۳-۳۴.
- رهنما، م.، توانگر، م. ۱۳۸۷. بررسی تطبیقی حاشیه‌نشینی در شهرهای سبزوار، نیشابور، تربت حیدریه و گناباد، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۱.
- زیاری، ک.، نوذری، آ. ۱۳۸۸. ساماندهی و توانمندسازی اسکان غیررسمی شهر اهواز (کوی منبع آب)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۸، صص ۲۱-۳۶.
- شیخی، م. ۱۳۸۰. فرایند شکل‌گیری و دگرگونی سکونتگاههای خودرو پیرامون کلانشهر تهران، پایان‌نامه دکتری شهرسازی، دانشگاه تهران.
- صابری فرد، ر.، جنگی، ح. ۱۳۹۶. بررسی شاخصهای الگوی مسکن مناسب از منظر ساکنین گروه‌های حاشیه‌نشین شهر مشهد، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۴۶، صص ۱۵۷-۱۳۹.
- صادقی، ی. ۱۳۸۸. ساماندهی سکونتگاههای غیررسمی با تاکید بر مشارکت مردمی (نمونه موردی: میان‌آباد در اسلامشهر). پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- صالحی امیری، ر.، خدایی، ز. ۱۳۹۰. حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی چالشها و پیامدها، نشر ققنوس، تهران.
- صرافی، م. ۱۳۸۱. پیشنهاد راهبرد توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیر رسمی در ایران، فصلنامه تأمین اجتماعی، شماره ۱۱، سال چهارم، موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، تهران.
- صرافی، م. ۱۳۸۱. به سوی تدوین راهبرد ملی ساماندهی اسکان غیر رسمی، فصلنامه هفت شهر، سال سوم، شماره ۹-۱۰.
- قائدرحمتی، ص. ۱۳۸۷. تحلیل فضایی آسیب‌پذیری مسکن شهری در برابر زلزله (نمونه موردی: شهر اصفهان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استادان رهنما: دکتر علی زنگی آبادی، دکتر جمال محمدی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.
- کمانرودی، م. ۱۳۷۷. اسکان غیر رسمی در تهران، ساماندهی در منطقه ۶ شهرداری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی.
- لطفی، ک.، ماجدی، ح. ۱۳۸۸. بررسی میزان تمایل ساکنان سکونتگاههای غیررسمی کلان شهر اهواز به مشارکت در طرح‌های توانمندسازی، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۳۱۷-۳۲۵.
- مشکینی، ا.، سجادی، ژ.، دین‌دوست، ج. ۱۳۹۰. ساماندهی سکونتگاههای غیررسمی با شیوه توانمندسازی، نمونه موردی باقر شهر - محله بابا جعفری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره سوم.
- مهندسین مشاور آمایشگران توسعه متوازن. ۱۳۸۴. طرح ساماندهی سکونتگاههای غیررسمی و اقدامات توانمندسازی اجتماعات آنها با تأکید بر بهسازی شهری در شهر یزد، یزد.

وزارت مسکن و شهرسازی. ۱۳۸۲. سند توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیررسمی مصوب هیات وزیران، سازمان عمران و بهسازی شهری، دبیرخانه ستاد ملی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی، بهمن.

Abbott, John, ۲۰۰۲, A method-based planning framework for informal settlement upgrading, Habitat International, Vol. ۲۶.

Perina, Ernesto M. , ۱۹۹۴, Urban Poverty in Asia, Oxford University Press, New York.

Moitra. M. K. , ۱۹۹۱, Environmental Improvement of Slums: The Calcut Experience, Building and Environment, Printed in Great Britain. Pergamon Press plc

Smolka, M, (۲۰۰۸), Informality and poverty in Latin American urban policies. In: Martine, G, et al. (Eds.), The New Global Frontier: Urbanization, Poverty, and Environment in the ۲۱st Century, Earthscan, London, pp. ۹۹-۱۱۴

I Ardebil's informal settlement in Ardebil, emphasizing the empowerment approach

, Ebrahim Alipour*, Mohammad Hasan Yazdani, Alireza Mohammadi

۱- PHD student, of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili

*۲- Professor of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili

۳- Professor of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili

Email Address: alipor_ebi@yahoo.com*

The city has always faced numerous issues since its inception, including acute and fundamental issues that have been regarded as the major challenge of the Third Millennium, the issue of unstable development and out of urban rule as settlements. It is informal. Such areas with a reflection of urban poverty and the lack of equipment for residents in the area, both in developed and retarded countries, especially in developing and retarded countries, which are somehow facing severe spatial inequality. They do. Unofficial settlements are the result of rapid urbanization and economic problems of

developing countries and developing countries. This unreadable urban phenomenon has caused many problems for cities, which is one of the biggest urban problems. However, there have been various methods and perspectives to solve the problems and problems caused by these settlements. These methods can be separated in two groups of physical engineering and social engineering. Of course, the second methods, especially the empowerment strategy, are today in the world of marginalization and informal accommodation literature. Therefore, in this study, while introducing the strategies and perspectives of the problem of informal settlements, the feasibility of applying the empowerment strategy, which is a social method, has been investigated to solve the problems of informal settlements in Ardabil.

Research Methodology

The type of applied -development research and the method of studying it has been a descriptive - analytical, as well as the fruit of information and data, libraries and fields. The narrative test used in this study is formal and content narrative. The questionnaires were given to the masters of urban geography to test formal and content testing. Also, the opinions and suggestions of students and researchers in various disciplines related to official and urban planning have been used. Since the study is one of the sample of inferential descriptive studies, it is necessary to consider the reliability of the questionnaire to choose the ability to be used in the environment and other space. Cronbach's alpha method was used to achieve this result. The questionnaire used at ۷۷% alpha shows an acceptable amount compared to the minimum reliability of ۶۷%. The statistical population in this study includes residents of informal settlements in Ardebil (۸۴۷۳۲). In this study, the Cochran method was used to obtain the sample size and eventually ۳۴۹ people were selected as the sample size. Statistical methods were used to analyze the collected information. In this study, because of qualitative traits and data used, inferential statistics were obtained by the use of the CHI-Square test with a meaningful level of ۰,۰۵. SPSS and Excel software has been used to analyze the data collected. The numerical average analysis has also been used to rank each of the indicators in the empowerment process.

Research Findings

According to field studies, the descriptive results of the study show that out of ۳۴۹ family supervisors who were questioned, ۳۱۲ were ۸۹,۴ percent of men and ۳۷ were ۱۰,۶ percent female. In the case of a household dimension of ۳۴۹ respondents in the study range ۸ households equivalent to ۲,۳ % with ۱ person, ۶۰ households equivalent to ۱۲,۶۲ % with ۲ people, ۷۱ households equivalent to ۳۴,۳۴ % with ۳ people, ۹۰ households equivalent to ۲۲// ۲۷ % have ۴ people and finally ۱۱۰ households equivalent to ۳۱,۵۲ % have ۵ and more. Studies on household origin show that the results show that out of ۳۴۹ family supervisors who answered the author's questions ۲۲۳ people equivalent to ۶۳,۹ % of Ardabil villages, ۶۷ people equivalent to ۲. /۱۹ % of the villages of Stinchar, ۵۵ people equivalent to ۱۵,۸ % of Moghan and ۴ households have cited their demands from other areas of the province, equivalent to ۱,۱. The percentage is that ۱۱۳ household supervisors equivalent to ۳۲,۴ % of their migration reasons to find work, ۳۲ people were ۹,۲ % lack of welfare facilities, ۷۸ people equivalent to ۲۲,۳ % of kinship and ۷ equivalent The percentage of natural disasters and ۹۲ household supervisors, equivalent to ۲۶,۴ percent of the land, and finally ۲۷ % , equivalent to ۷,۷ % , cited the other reason for their migration. Therefore, it can be said that finding the right work and then the cheapness of land has been the most important reasons for migrating to the area. Also, the job status of household supervisors within the study scope indicates that workers and freelance jobs have a significant share. Also, the inferential results of the study indicate that there is a significant relationship between all independent variables on the research and the dependent variable empowering informal settlements. The numerical mean analysis was used to rank each of the indicators in the empowerment process. As shown in Table ۴-۴, according to Friedman's test, there is a significant difference between the mean empowerment indices at the alpha level of ۰,۰۱. In the meantime, the highest average of ۴,۵۹ physical indexes), economic indexes (۴,۵۶)

and the lowest to macro indexes (۳,۵۸) and environmental and environmental health indicators (۶۵/۳) dedicated. Investigating the average data from the quantitative analysis of existing capacity existing capacity indicators of informal accommodation